1932

יעקב גלאַטשטיין

וועגן א רב מיט א רביצן

דער קענדי־סטאָר מאַן וואו איך קויף מײַנע ציגאַרן איז אַ העפלעכער מענטש ביז גאָר. דער „טהענקיו“ גייט אים נישט אַרויס פון מויל. ער איז אַ שטילער מיושב׳דיקער מענטש מיט אַ געזעצטן שכל, אָבער נעכטן האָב איך געמיינט, אַז ס׳האָט מיט אים געטראָפן אַן אומגליק. איך בין געבליבן שטיין אַ דערציטערטער.

ווען איך האָב אים דערלאַנגט די פּאָר סענט פאַר דעם רויך־שטאָף בין איך געבליבן וואַרטן די געוויינלעכע פּאָר רגע׳ס, כדי צו הערן דעם פריינטלעכן דאַנק, אָבער מיין קענדי־סטאָר מאַן האָט האַלב געשלאָסן די אויגן, פאַרריסן דעם קאָפּ און אַרויסגעברומט אַ קלינגענדיקן „מע־ע־ע!“, וואָס האָט מיך ממש שיער פון די פיס געוואָרפן.

ער האָט זיך ווי אויפגעכאַפּט פון אַ טראַנס און רויטלענדיק זיך ווי אַ חתן־בחור׳ל האָט ער גענומען שטאַמלען.

— טפו זאָל עס ווערן! איר פאַרשטייט? מען לייענט זיך אָן לעצטנס אין דעם סאָציאַליסטישן פּייפּער וועגן דעם קאַלב זייערן, וואָס זיי האָבן אַריינגעכאַפּט, אַז מען ווערט אַליין, נישט געדאַכט זאָל עס ווערן, אַ שטיק בהמה. יעדן טאָג קעלבט זיך די צייטונג. אַלע געשעענישן ווערן פאַררוקט אין הינטערגרונט. עס איז קאַלב און קאַלב, טאָג־איין און טאָג־אויס. איר מיינט, דאָס איז דאָס ערשטע מאָל, וואָס איך צעמעקע זיך? עס איז מיר אַ ווייסטע שאַנדע פאַר לייט.

איך האָב מיין קענדי־סטאָרקיפּער געטרייסט מיט די וואַרימסטע רייד און אַוועק שפּאַצירן אַנטקעגן דער זון, וואָס האָט ערשט נישט לאַנג צוריק אויך געהאַט אַ שטיקל „עקסידענט“. די לבנה האָט איר אַביסל פאַרשוואַרצט דאָס פּנים, אָבער ווי אַ זיגערין האָט זי היינט פאַרשווענדעריש געוואָרפן זיך מיט אירע שטראַלן אויף שטיין און שטאָל און פּנים׳ער.

און מיר איז אויפגעגאַנגען די פרייד מיט אַ פאַר׳שכור׳נדיקן אַראָמאַט. איך בין געווען אמת בגילופנ׳דיק. אָט דאָס הייסט אַריינגעטריבן די ליטעראַטור אין פאָלק אַריין. אָט דאָס הייסט אַריינבייטשן דאָס יידישע וואָרט אין די מחות פון צענדליקער טויזנטער מענטשן. געבענטשט זאָלן זיין די רעטער און ריטער פון דער יידישער ליטעראַטור. זיי דרימלען נישט, זיי שלאָפן נישט. זיי וואַכן איבער אונזער וואָרט.

אינגיכן וועט מען דאָס גרויסע ווערק אַרויפשלעפּן אויף די ברעטער פון אַ קונסט־טעמפּל און ביי דער קאַסע וועלן שטיין טויזנטער אומשולדיקע, ליבע, האַרציקע קעלבער. זיי וועלן אומגעדולדיק וואַרטן אַרום דער קאַסע און לעכצן נאָך קונסט, זייער האַרץ וועט אויסגיין נאָך דער נייער „כלה פון נאַלעווקי סטריט“.

און ער, דער גליקלעכער מחבר אַליין, וואָס איז אַזוי פולשטענדיק אַריינגעפאַלן אין אַ שמאַליק־גרוב, זאָלן נאָר זיינע גלידער געקרעפּטיקט ווערן, כדי ער זאָל קענען אויסהאַלטן די זינג־וואָקכאַנאַליע, דעם פאָנטאַן פון לויב און פון האָניק. אַ שוואַכער מענטש קען חלילה פאַלן פון די פיס. אַ שוואַכער מענטש קען נאָך חלילה אַרויס פון די כלים און שרייען: גענוג! עס עקט זיך מיר שוין דאָס לעבן פון די שבחים, פון דער כפול־שמונה׳דיקער פּובליסיטי וועגן דעם „רבי׳ן מיט דער רביצין“, אַז איר וועט נישט סטאָפּן וועל איך פאַלן פון די פיס. עס איבלט, עס נודיעט, עס שלאָגט שוין אין קאָפּ פון דעם לאַקריץ און פון דער קיבעבע־קריטיק, מען קען דאָך קריגן אַ גייסטיקן ברוך פון די הונדערטער קאָלומס „שירים ותשבחות“, מען קען דאָך אַרונטער פון זינען פון דער דאָזיקער מאַסן־באַוועגונג, פון דער גרויסער פאָלקס־אַנקעטע, פון די צימבלען און טאַצן. אַזוי פיל כבוד קען דאָך דער׳הרג׳ענען אַ גאַנץ פאָלק מיט טאָלסטאָיס, טשעכאָווס, דאָסטאָיעווסקיס. אַדרעשלעגערס עט קאָמפּאַני.

אַזוי וואָלט צוזאַמענגעבראָכן אַ שוואַכער מענטש נעבעך. אָבער זאָל דער האַר פון פּאַפּיר און טינט וואַכן איבער אים, אַז זיין גוף זאָל דאָס אַלץ אויסהאַלטן. ער איז, ווייזט אויס, ניט קיין שיפע־זיבעלע, אויב ער שטייט **נאָך אויף די פיס און ער האַלט נאָך אויס פון דער** סטיליסטישער פּאַטעקע פון דעם גרויסן רעדאַקטאָר, וואָס האָט אַן אויג פון אַ תלמיד־חכם, און דער־שמעקט אַ ליטעראַרישן גיגאַנט אויף עטלעכע תחום שבת.

אַזוי שנעל ווי דאָס ווערק איז צו אים אַריינגעפאַלן אין די הענט אַריין, האָט ער גלייך דערזען, אַז ער האָט צו טאָן מיט אַ בריליאַנט, אַ דימענט, אַן עדלשטיין, איינפאַך מיט אַ גאַנצן דזשועלערי־סטאָר. כמעט אַלע זיינע רמ״ח אברים זענען געווען גערירט און סטימולירט, האָט ער געגעבן אַ באַפעל צום קינסטלער־אונטערטאַן, אַז די ליבע הינקט אַביסל אונטער, האָט דער קינסטלער צוגעטרומט אַ ביסעלע ליבע און אַלץ איז געוואָרן הימלישע פּערפעקציע. האָט מען גענומען טומלען, טרומייטערן, שפּרינגען קדוש, לויבן. זינגען, האָפּקען. אַרום דעם סאָציאַליסטישן פּייפּער איז מען געשטאַנען [illegible] מען האָט געוואַרט אויף אַ גאָלדענער געלעגנהייט צו קענען געבן [illegible] קאַלב, צו קענען אויסדריקן התפעלות.

זאָל דער האַר פון געדרוקטן וואָרט קרעפּטיקן דעם מחבר׳ס [illegible] ער זאָל דאָס אַלץ קענען מאַיעסטעטיש אויסהאַלטן, ווייל ער איז [illegible] נישט קיין יחיד, ער איז ביי אונז דער סימבאָל פון סוקסעס און [illegible] זאָל ער זיין, ווייל געקומען איז ער אין בין־השמשות פון דער יידישער [illegible] ראַטור. אַלץ האָט געטונקלט מיט אַן אָונטיקייט און ער איז [illegible] מעטעאָריש און באַוויזן, אַז מען קען האָבן סוקסעס, ווי מען [illegible] פּייפּער, אויב מען קען צוטרעפן. און ער איז געקומען און [illegible]

און איר אַלע יידישע דיכטער, נאָוועליסטן, דראַמאַטורגן, [illegible] קינסטלער פון וואָרט. וואָס שטייט איר אַזוי נידעריק־געבויגן? [illegible] איבער אייערע פּנים׳ער דאָס קרומע ליכט פון דעם אונטערגאַנג [illegible] וואָרט? זעט אַז מען קען כאַפּן דעם דאָזיקן הונט סוקסעס ביים [illegible] פאַרשטייט זיך, מען האָט דאָס נייטיקע ביסל זאַלץ.

כאַפּט אַ קוק אַרויף, אויף אַ טראָן פון עלפּענביין זיצט [illegible] זאַלבטער. אַרום אים שטייען יעוונוכן און דעבאַטירן פּונקט [illegible] גוטע אַלטע צייטן, אויב נאָראַ האָט גוט געטאָן וואָס זי האָט אַ [illegible] מיט דער טיר, אָדער זי האָט באַדאַרפט בלייבן געטריי דעם [illegible] האָט די רביצין, זענען זיי זיך מתוכח, יאָ גלייך געטאָן אָדער [illegible] האָרפּט האַנדלען אַ ביסעלע קרומלעך. קוקט נישט אַרויף מיט קיין [illegible] צייטונגס־טראָן, נאָר פאַרטראַכט זיך וועגן דעם וואָס מענדעלי, פּרץ, [illegible] וואָלטן געקאָנט „אויפטאָן“, ווען אַרום זיי וואָלט אויך געשטאַנען [illegible] אַזאַ מין יאַריד.

דער גרייסטער דערפאָלג פון לעצטן טעאַטער־סעזאָן איז געווען [illegible] פּיעסע, און די „טיימס“ האָט געשריבן וועגן דעם בלויז צוויי [illegible] סטאַטעטשנע־קאַרג זענען די גוים. ביי אונז, אַז מען צעיובלט זיך [illegible] עס אַריבער אַלע ברעגן. פאַרשטייט זיך. ווען דער קינסטלער און [illegible] אַן אייגענער באַי. ווען ער איז אַ פרעמדער, קען ער העכסטנס [illegible] אַז נאָכן טויט זאָל מען אים געבן אַ פיינעם „ראַיט־אַפּ“, געבן זיין [illegible] און עס אַרומשוואַרצן מיט אַן „ערע זיין אָנדענקען“.

ערע אייער אָנדענקען, ליבע געשטאָרבענע קאָלעגן. די איצטיקע [illegible] צו די אייגענע באָיעס, וועלכע האָבן וואויל פאַרשמעקט דעם טעכניק [illegible] און דיקטאַטאָר פון דער יידישער „סטריט“.

אַמאָל איז געווען אַ רב מיט אַ רביצין!

מיט אַזאַ מעשה׳לע פלעגט די מאַמע מיך פאַרוויגן. מיט [illegible] האָט מען פאַרוויגט מיין מאַמען און מיין עלטער־באָבען, וואָס [illegible] אַ פרומע „טוקערן“. דאָס מעשה׳לע וועגן דעם רב מיט דער רביצין [illegible] אַלץ אַ „סאָקסעס“. מען דאַרף זיך נאָר קענען נידעריק גענוג [illegible] און עס אויפהויבן, אָפּשטויבן און עס אונטערטראָגן.

וואויל די וואָס קענען עס. געלויבט און געאַכפּערט זאָלן זיי זיין.

און דו, מיין בידנע, פאַרגעסענע און פאַרשטויסענע יידישע [illegible] ווערן נישט. לאָמיר גיין דער זון אַנטקעגן, און ווען שעה וואָס [illegible] אונטערגיין צוזאַמען מיט דער זון אויף רויטע, צעפלאַקערטע [illegible]

טרויער־רעזאָלוציע אויף מ. ל. האַלפּערנ׳ס טויט

אינם נאָמען פון אַלע לערער פון די אַרבעטער־רינג שולן דריקן [illegible] אונזער טיפן טרויער און ווייטיק אויפן טויט פון אונזער גרויסן [illegible] משה לייב האַלפּערן.

האַלפּערנ׳ס שאַפן און די מאָדערנע יידישע שול שטאַמען ביידע [illegible] זעלבער עפּאָכע אין אונזער היגן יידישן לעבן. האַלפּערן דער [illegible] פאַר דער יידישער פּאָעזיע געווען דאָס זעלבע, וואָס די ראַדיקאַלע [illegible] איז געווען פאַר דעם יידישן לעבן.

מיר פילן דעם פאַרלוסט, וואָס אונזער ליטעראַטור און אונזער [illegible] מאָדערנער יידישער קולטור־לעבן האָט געליטן מיטן טויט פון [illegible] האַלפּערן.

מיר וועלן הייליק האַלטן זיין אָנדענקען.

אַרבעטער־רינג לערער־פאַרבאַנד

י. מענדעלסאָן. [illegible]